

היא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.
כל דכפין ייתי ויכול.
כל דצריך ייתי ויפסח.
השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל.
השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.

מה נשתנה הלילה הזה מפל הלילות?

שבכל הלילות

אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה פלו מצה?

שבכל הלילות

אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור?

שבכל הלילות

אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת,

הלילה הזה שתי פעמים?

שבכל הלילות

אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין,

הלילה הזה פלנו מסבין?

● עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה וברוע נטויה.
ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים.
ואפילו כלנו חכמים, כלנו נבונים, כלנו זקנים, כלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים.
וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

מעשה רבי אליעזר רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני בכן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך (דברים טו א), "ימי חייך" — הימים, "כל ימי חייך" — הלילות.
וחכמים אומרים: "ימי חייך" — העולם הזה, "כל ימי חייך" — להביא לימות המשיח.

ברוך המקום, ברוך הוא.
ברוך שנתן תורה לעמו ישראל.
ברוך הוא.

כנגד ארבעה בנים דברה תורה: אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

חכם מה הוא אומר?
מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם? (דברים ו כ), ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע מה הוא אומר?
מה העבודה הזאת לכם? (שמות יב כו).
"לכם" – ולא לו.
ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר.
ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים (שמות יג ח).
"לי" – ולא לו.
אלו ה'יה שם לא ה'יה נגאל.

תם מה הוא אומר?
מה זאת? (שמות יג יד), ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים (שם).

ושאינו יודע לשאול את פתח לו.
שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמו, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים (שמות יג ח).

יכול מראש חדש, תלמוד לומר: ביום ההוא (שם).
אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר: בעבור זה (שם), בעבור זה לא אמרתי אלא

בשעה שיש מצוה ומרור מנחים לפניך.

● מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר יי אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים.
ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען, וארבה את ורעו, ואתן לו את יצחק.
ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים (יהושע כד ב–ד).

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא.
שהקדוש ברוך הוא חשב את החץ לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שנאמר: ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה ורעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה.
וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול (בראשית יג יג–יד).

מכסים את המצות, מגביהים את הכוס ואומרים:

והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

● צא ולמד מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו ו?!, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולכן בקש לעקור את הכל.
שנאמר: **ארמי אבד אבי, וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול עצום ורב**

(דברים כו ה).

וירד מצרימה אנוס על פי הדבור.

ויגר שם מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם, שנאמר: ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען, ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן (בראשית מד ד).

במתי מעט כמה שנאמר: בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי השמים לרב (דברים יכב).

ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצינים שם.

גדול עצום כמה שנאמר: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם (שמות א ז).

ורב כמה שנאמר: רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים, שדים נכנו ושרעך צמח ואת ערם ועריה (יחזקאל טו ז), יש מוסיפים: ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדםיך ואמר לך בדםיך חיי ואמר לך בדםיך חיי (שם ו).

וירעו אתנו המצרים ויעוננו, ויתנו עלינו עבדה קשה (דברים כו ו).

וירעו אתנו המצרים כמה שנאמר: הבה נתחכמה לו, פן ירבה וה'יה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שאיננו, ונלחם בנו ועלה מן הארץ (שמות א י).

ויעוננו כמה שנאמר: וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס (שמות א יא).

ויתנו עלינו עבדה קשה כמה שנאמר: ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך (שמות א יג).

ונצעק אל יי אלהי אבותינו, וישמע יי את קלנו, וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו (דברים כו ז).

ונצעק אל יי אלהי אבותינו כמה שנאמר: ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה (שמות ב כג).

וישמע יי את קלנו כמה שנאמר: וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב (שמות ב כד).

וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ.
כמה שנאמר: וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים (שמות ב כה).
ונאת עמלנו אלו הבנים.
כמה שנאמר: כל הבן היולד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון (שמות א כב).
ונאת לחצנו זה הדחק.
כמה שנאמר: וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם (שמות ג ט).

ויוצאנו יי ממצרים ביד חזקה וברזע נטויה ובמרא גדול ובאתות ובמפתים (דברים כו ח).
ויוציאנו יי ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו.
שנאמר: ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יי (שמות יב יב).
"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה" אני ולא מלאך.
"והפיתי כל בכור בארץ מצרים" אני ולא שרף.
"ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" אני ולא השליח.
"אני יי" אני הוא ולא אחר.

ביד חזקה זו הדבר.
כמה שנאמר: הנה יד יי הו'יה במקנך אשר בשדה בטוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד (שמות ט א).

וברזע נטויה זו החרב.
כמה שנאמר: וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים (דברי הימים א כא טו).

ובמרא גדל זו גלוי שכניה.
כמה שנאמר: או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסת באתת ובמופתים ובמלחמה, וביד חזקה וברזע נטויה ובמוראים גדלים, ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך (דברים ד לד).

ובאתות זה המטוה.
כמה שנאמר: ואת המטוה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתת (שמות ד יז).

נוהגים להטיף מעט יין מן הכוס כשאומרים: "דם" ו"אש" ו"תימרות עשן".

ובמפתים זה הדם.
כמה שנאמר: ונתתי מופתים בשמים ובארץ

דם ואש ותימרות עשן (יואל ג א).

דבר אחר: "ביד חזקה" – שמים.
"וברזע נטויה" – שמים.
"ובמרא גדל" – שמים, "ובאתות" – שמים.
"ובמפתים" – שמים.
אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן:
נוהגים להטיף מעט יין מן הכוס בעת הזכרת כל מכה ומכה.

דם. צפרדע. פנים. ערוב. דבר. שחין. ברד. ארבה. חשך. מפת בכורות.

נוהגים להטיף מעט יין מן הכוס בעת הזכרת כל סימן וסימן.

רבי יהודה ה'יה נותן בהם סימנים:

דציף עד"ש באח"ב.

חזורים וממלאים את הכסות.

רבי יוסי הגלילי אומר: מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות, במצרים מה הוא אומר: ויאמרו החרטמם אל פרעה אצבע אלהים היא (שמות ח טו), ועל הים מה הוא אומר: וירא ישראל את ה'יד הגדלה אשר עשה

יי במצרים, ויראו העם את יי, ויאמינו ביי ובמשה עבדו (שמות יד לא).
כמה לקו באצבע – עשר מכות.
אמור מעתה: במצרים לקו עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות.

רבי אליעזר אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות, שנאמר: ישלח גם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים (תהלים עח מט).
"עברה" – אחת, "וזעם" – שתיים, "וצרה" – שלש, "משלחת מלאכי רעים" – ארבע, אמור מעתה: במצרים לקו ארבעים מכות, ועל הים לקו מאתיים מכות.

רבי עקיבא אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של חמש מכות, שנאמר: ישלח גם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים (תהלים עח מט).
"חרון אפו" – אחת, "עברה" – שתיים, "וזעם" – שלש, "וצרה" – ארבע, "משלחת מלאכי רעים" – חמש.
אמור מעתה: במצרים לקו חמשים מכות, ועל הים לקו חמשים ומאתיים מכות.

כמה מעלות טובות למקום עלינו.

אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דינו.

אלו עשה בהם שפטים ולא עשה באלהיהם דינו.

אלו עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם דינו.

אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם דינו.

אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דינו.

אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה דינו.

אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרינו בתוכו דינו.

אלו שקע צרינו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה דינו.

אלו ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את המן דינו.

אלו האכילנו את המן ולא לנו את השבת דינו.

אלו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דינו.

אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו.

אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל דינו.

אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה דינו.

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו – שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את הים, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרינו בתוכו, וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, והאכילנו את המן, ונתן לנו את השבת, וקרבנו לפני הר סיני, ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו.

● רבן גמליאל היה אומר:

כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן:

פסח. מצה. ומרור.

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש ה'יה קים על שום מה?
על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים.
שנאמר: ואמרתם זבח פסח הוא ליי אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, כנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, ויקד העם וישתחוו (שמות יב כו).

כשאומרים "מצה זו" מגביהים את המצה הפרוסה ומראים אותה למסובים.

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה?
על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם.

שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ פי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמקמה וגם צדה לא עשו להם (שמות יב ט).

כשאומרים "מרור זה" מגביהים את המרור ומראים אותו למסובים.

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה?
על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים.
שנאמר: וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה, את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך (שמות א יד).

בכל דור ודור חוב אדם לראות את עצמו

כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים (שמות יג ח).
לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמקם, שנאמר: ואותנו הוציא משם, למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו (דברים ו כ).

לפיכך אנחנו חייבים להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, להדר, לברך, לעלה ולקלט למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבודת חרות, מניגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאלה, ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה.

(יש מניחים כאן את הכוסות ומגלים את המצות עד "חלמיש למעינו מים").

הללויה, הללו עבדי יי, הללו את שם יי.
י'הי שם יי מברך, מעתה ועד עולם.
ממרח שמש עד מבואו, מהלל שם יי.
רם על כל גוים יי, על השמים כבודו.
מי כיי אלהינו, המגביהי לשבת.
המשפילי לראות, בשמים ובארץ.
מקימי מעפר דל, מאשפת ירים אביון.
להושיבי עם נדיבים, עם נדיבי עמו.
מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה, הללויה.

בצאת ישראל ממצרים, בית יעקב מעם לעו.
היתה יהודה לקדשו, ישראל ממשלותיו.
הים ראה וינס, הירדן ישב לאחור.
ההרים רקדו כאלים, גבעות כבני צאן.
מה לך הים כי תנוס, הירדן תסב לאחור.
ההרים תרקדו כאלים, גבעות כבני צאן.
מלפני אדון חולי ארץ, מלפני אלוהי יעקב.
ההפכי הצור אגם מים, חלמיש למעינו מים.

מכסים את המצות, מגביהים את הכוס ואומרים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו הלילה הזה לאכל בו מצה ומרור.
כן, יי אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבגנן עירך, וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים (כשחל פסח במוצאי שבת אומרים: מן הפסחים ומן הזבחים) אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו.
ברוך אתה יי גאל ישראל.

<div></div>	<div>הגדה של פסח</div> <div>"מגיד"</div>
<div>office@halached.org</div>	<div>הלכה</div>
<div>מרכז הלכה והוראה</div> <div>הרב יוסף צבי רימון</div>	

שאלות סיפור תורה

This is the bread of affliction that our fathers ate in the land of Egypt. Whoever is hungry, let him come and eat; whoever is in need, let him come and celebrate the Pesach festival. This year we are here; next year may we be in the Land of Israel. This year we are slaves; next year may we be free people.

What makes this night different from all other nights? On all other nights we eat *chametz* or matzah, but on this night only matzah?

On all other nights we eat any kind of vegetable, but on this night we eat *maror*.

On all nights we need not dip even once, but on this night we do so twice!

On all other nights we eat sitting upright or reclining, but on this night we all recline.

❶ **We were slaves to Pharaoh in Egypt**, and the Lord, our God, took us out from there with a mighty hand and with an outstretched arm. If the Holy One, Blessed be He, had not taken our fathers out of Egypt, then we, our children and our children’s children would still be enslaved to Pharaoh in Egypt. Even if all of us were wise, all of us understanding, all elders and versed in the knowledge of the Torah, we would still be obligated to discuss the Exodus from Egypt; and everyone who discusses the Exodus from Egypt at length is praiseworthy.

It happened that Rabbi Eliezer, Rabbi Yehoshua, Rabbi Elazar ben Azaryah, Rabbi Akiva and Rabbi Tarfon sat reclining [at a *seder*] in Bnei Brak. They were discussing the Exodus from Egypt all that night, until their students came and told them: “Our Masters! The time has come to recite the morning *shema!*”

Rabbi Elazar ben Azaryah said: “I am like a seventy-year-old man, yet I did not succeed in proving that the Exodus from Egypt must be mentioned at night – until Ben Zoma explained the verse: ‘In order that you may remember the day you left Egypt all the days of your life’ (*Deuteronomy* 16:3). ‘The days of your life’ would mean only the days; the additional word ‘all’ indicates the inclusion of the nights!” The Sages, however, say that “the days of your life” would mean only the present world; the addition of “all” includes the days of the messiah.

Blessed is God, blessed be He! Blessed is He who gave the Torah to His people Israel, blessed be He!

Concerning four sons, the Torah speaks: one is wise, one is wicked, one is simple and one does not know how to ask.

The wise son – what does he say? “What are the testimonies, the statutes and the laws that the Lord, our God, has commanded you?” (*Deuteronomy* 6:20). You, in turn, shall instruct him in the laws of the Pesach offering: one may not eat dessert after the Pesach offering.

The wicked son – what does he say? “What is this service to you?!” (*Exodus* 12:26). He says “to you,” thereby excluding himself. By excluding himself, he denies the basic principle of our faith. Therefore you should blunt his teeth and say to him: “It is because of this that the Lord did [all these miracles] for me when I left Egypt” (*Exodus* 13:8); “for me” – but not for him! Had he been there, he would not have been redeemed!

The simple son – what does he say? “What is this?” Tell him: “With a strong hand did the Lord take us out of Egypt, from the house of bondage” (*Exodus* 13:14).

As for the one who does not know how to ask – you must prompt him, as it says: “You shall tell your child

on that day: ‘It is because of this that the Lord did [all these miracles] for me when I left Egypt’” (*Exodus* 13:8). One might think that from the beginning of the month there is an obligation to discuss the Exodus. The Torah therefore says: “On that day” (*Exodus* 13:8). “On that day,” however, could be understood to mean only during the daytime; therefore the Torah specifies, “it is because of this.” The expression “because of this” can only be said when matzah and *maror* are placed before you.

❷ **In the beginning, our ancestors were idol worshipers**; but now God has brought us close to His service, as it is said: “Joshua said to all the people: ‘Thus said the Lord, the God of Israel, “Your fathers used to live on the other side of the river – Terach, the father of Abraham and the father of Nachor, and they served other gods. And I took your father Abraham from beyond the river, and I led him throughout the whole land of Canaan. I increased his seed and gave him Isaac, and to Yitzchak I gave Jacob and Esau. To Esau I gave Mount Seir to inherit, and Jacob and his sons went down to Egypt’”” (*Joshua* 24:2).

Blessed is He who keeps His promise to Israel, blessed be He! For the Holy One Blessed be He calculated the end [of the bondage], in order to do as He had said to our father Abraham at the “Covenant between the Pieces,” as it says: “And He said to Abraham, ‘Know for certain that your seed will be strangers in a land that is not theirs, and they [the Children of Israel] will serve them and they [the Egyptians] will oppress them for 400 years. But I shall also judge the nation that they shall serve, and after that they will come out with great wealth’” (*Genesis* 15:13–14).

The *matzot* are covered and the glass of wine is raised:

This [promise] has sustained our fathers and us! For not only one enemy has risen against us to destroy us, but in every generation they rise against us to destroy us; and the Holy One, Blessed be He, saves us from their hand.

❸ **Go and learn** what Laban the Aramean wanted to do to our father Jacob [?]. For Pharaoh had issued a decree only against the male children, but Laban wanted to uproot everyone.

As it is said: **“An Aramean sought to destroy my father; and he went down to Egypt and sojourned there, few in number; and he became there a nation – great and mighty and numerous”** (*Deuteronomy* 26:5).

“And he went down to Egypt” – forced by Divine decree.

“And sojourned there” – this teaches that our father Jacob did not go down to Egypt to settle, but only to live there temporarily...

“Few in number” – as it says: “Your fathers went down to Egypt with seventy persons, and now, the Lord your God, has made you as numerous as the stars of heaven” (*Deuteronomy* 10:22).

“And he became there a nation” – this teaches that Israel was distinctive there.

“Great and mighty” – as it says: “And the Children of Israel were fruitful and increased and multiplied and became very mighty, and the land became filled with them” (*Exodus* 1:7).

“And numerous” – as it says: “I caused you to thrive like the plants of the field...”

“The Egyptians were evil toward us and they oppressed us, and they imposed hard labor upon us” (*Deuteronomy* 26:6).

“The Egyptians were evil toward us” – as it says: “Come, let us deal cunningly with them lest they multiply and, if a war breaks out, they will join our enemies and fight against us, and escape from the land” (*Exodus* 1:10).

“And they oppressed us” – as it says...

“And they imposed hard labor upon us” – as it says: “The Egyptians made the Children of Israel work with rigor” (*Exodus* 1:13).

“And we cried out to the Lord, the God of our fathers, and the Lord heard our voice and saw our suffering, our labor and our oppression” (*Deuteronomy* 26:7).

“And we cried out to the Lord, the God of our fathers” – as it is says...

“And the Lord heard our voice” – as it says...

“And saw our suffering” – this refers to the separation of husband and wife, as it is said: “God saw the Children of Israel and God took note” (*Exodus* 2:25).

“Our labor” – these are the sons, as it is says: “Every boy that is born...”

“And the Lord took us out of Egypt with a strong hand and an outstretched arm, and with great awe, and with signs and wonders” (*Deuteronomy* 26:8).

“And the Lord took us out of Egypt” – not through an angel, not through a seraph and not through a messenger. The Holy One, Blessed be He, did it in His glory by Himself. As it says: “In that night I will pass through the land of Egypt, and I will smite every firstborn in the land of Egypt, from man to beast, and I will carry out judgments against all the gods of Egypt, I am the Lord” (*Exodus* 12:12).

“In that night I will pass through the land of Egypt” – I and not an angel – “And I will smite every firstborn in the land of Egypt” – I and not a seraph – “And I will carry out judgments against all the gods of Egypt” – I and not a messenger – “I am the Lord” – it is I and no other.

“With a strong hand” – this refers to the *dever* (pestilence) as it says: “The hand of the Lord will strike your livestock that are in the field – the horses, the donkeys, the camels, the oxen and the sheep – with a very severe pestilence” (*Exodus* 9:3).

“And an outstretched arm” – this refers to the sword, as it says: “His sword was drawn in His hand, stretched out over Jerusalem” (I *Chronicles* 21:16).

“And with great awe” – this refers to the revelation of the Divine Presence, as it says...

“And wonders” – this refers to the blood, as it says: “And I shall show wonders in the heavens and on the earth.”

“Blood, fire and columns of smoke” (*Joel* 3:3).

Another interpretation of the preceding verse: “With a strong hand” – two plagues. “And an outstretched arm” – two. “And with great awe” – two. “And with signs” – two. “And with wonders” – two.

These are the Ten Plagues that the Holy One, Blessed be He, brought upon the Egyptians in Egypt, and they are as follows:

Blood. Frogs. Lice. Wild Beasts. Pestilence. Boils. Hail. Locusts.

Darkness. Slaying of the Firstborn.

Rabbi Yehudah abbreviated them by their initials:

DeTzaCh - blood, frogs, lice

AdaSh - wild beasts, pestilence, boils

BeAChaV - hail, locusts, darkness, slaying of the firstborn.

Rabbi Yossi the Galilean said: How do you know that the Egyptians were struck by ten plagues in Egypt, and then were struck by fifty plagues at the sea? About the plagues in Egypt, what does it say? “The sorcerers said to Pharaoh, ‘It is the finger of the Lord’” (*Exodus* 8:15). But of the events at sea, it says, “Israel saw the great hand that the Lord laid against Egypt; and the people feared the Lord, and they believed in the Lord and in His servant Moses” (*Exodus* 14:31). How many plagues did the Egyptians receive from one finger? Ten. From here we can conclude that if they suffered ten plagues in Egypt, at the sea they suffered fifty plagues.

Rabbi Eliezer said: How do we know that each individual plague that the Holy One, Blessed be He, brought upon the Egyptians in Egypt consisted of four plagues?... from here we can conclude that in Egypt they were struck by forty plagues, and at the sea they were struck by 200 plagues.

Rabbi Akiva said: How do we know that each individual plague that the Holy One, Blessed be He, brought upon the Egyptians in Egypt consisted of five plagues... From here we can conclude that in Egypt they were struck by 50 plagues, and at the sea they were struck by 250 plagues.

So many levels of favors has God bestowed upon us:

Had He brought us out from Egypt,

and not executed judgment against the Egyptians, it would have been enough for us!

Had He executed judgments against them, and not against their gods, it would have been enough for us!

Had He executed judgment against their gods, and not smitten their firstborn, it would have been enough for us!

Had He slain their firstborn,

and not given us their wealth, it would have been enough for us!

Had He given us their wealth,

and not split the sea for us, it would have been enough for us!

Had He split the sea for us,

and not led us through it on dry land, it would have been enough for us!

Had He led us through it on dry land,

and not drowned our tormenters in it, it would have been enough for us!

Had He drowned our tormenters in it,

and not provided for our needs in the desert for forty years, it would have been enough for us!

Had He provided for our needs in the desert for forty years,

and not fed us the manna, it would have been enough for us!

Had He fed us the manna,

and not given us the Sabbath, it would have been enough for us!

Had He given us the Sabbath,

and not brought us before Mount Sinai, it would have been enough for us!

Had He brought us before Mount Sinai,

and not given us the Torah, it would have been enough for us!

Had He given us the Torah,

and not brought us into the Land of Israel, it would have been enough for us!

Had He brought us into the Land of Israel,

and not built the Holy Temple, it would have been enough for us!

Thus how much more so should we be grateful to God for the manifold goodness that He has showered upon us; for He brought us out of Egypt; and executed judgments against them and against their gods, and slew their firstborn; and gave us their wealth; and split the sea for us; and led us through it on dry land; and drowned our tormenters in it, and provided for our needs in the desert for forty years, and fed us the manna, and gave us the Sabbath; and brought us before Mount Sinai; and gave us the Torah; and brought us into the Land of Israel; and built for us the Holy Temple to atone for all our sins.

❹ **Rabban Gamliel used to say:** Whoever does not discuss the following three things on Pesach has not fulfilled his obligation, and these are:

Pesach, Matzah and Maror.

The Pesach sacrifice that our fathers ate during the period of the Holy Temple – what is its meaning? Because the Holy One, Blessed be He, passed over our fathers’ houses in Egypt, as it says: “You shall say, ‘It is a Pesach sacrifice to the Lord who passed over the houses of the Children of Israel in Egypt when He smote the Egyptians and saved our houses.’ And the people bowed down and prostrated themselves” (*Exodus* 12:27).

This matzah that we eat – what is its meaning? It is because our fathers’ dough did not have time to rise before the King of kings: the Holy One, Blessed be He, revealed Himself to them and redeemed them. As it says: “They baked the dough that they had brought out of Egypt into cakes of matzah, for it had not leavened; because they were driven out of Egypt and could not delay, nor had they prepared provisions for themselves” (*Exodus* 12:39).

This bitter herb that we eat – what is its meaning? Because the Egyptians embittered our fathers’ lives in Egypt, as it says: “They made their lives bitter with hard labor, with mortar and with bricks, and with all manner of labor in the field; whatever they made them do was with rigor” (*Exodus* 1:14).

In every generation, it is one’s duty to see himself as though he had personally come out from Egypt, as it says: “You shall tell your son on that day: ‘It was because of this that the Lord did [all these miracles] for me when I went out of Egypt’” (*Exodus* 13:8). Not only our fathers did the Holy One, Blessed be He, redeem from Egypt, but He redeemed us with them as well, as it says: “It was us that He brought out from there, so that He might bring us to give us the land that He promised to our fathers” (*Deuteronomy* 6:23).

Therefore it is our duty to thank, praise, hail, glorify, exalt, honor, bless,

extol and celebrate Him, He who did all these miracles for our fathers and us. He brought us forth from slavery to freedom, from sorrow to joy, and from mourning to festivity, and from darkness to great light, and from servitude to redemption. Let us therefore recite before Him a new song: Halleluyah!

